

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економічних відносин та фінансів
Кафедра економіки та бізнесу

П.В. Смірнова
УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Методичні вказівки до самостійної роботи

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної (заочної) форми навчання за спеціальністю
051 Економіка ОПП «Економіка підприємства»**

Харків
2025

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економічних відносин та фінансів
Кафедра економіки та бізнесу

П.В. Смірнова

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Методичні вказівки до самостійної роботи

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної (заочної) форми навчання за спеціальністю
051 Економіка ОПП «Економіка підприємства»**

Затверджено
рішенням Науково-методичної ради
факультету економічних
відносин та фінансів
Протокол №5
від 23.01.2025 р.

Харків

2025

УДК 005.932.5(042.4)

Схвалено
на засіданні кафедри економіки та бізнесу
Протокол № 8 від 16.01.2025 р.

Рецензент:

С.О. Зубков, д-р екон. наук, проф. Державного біотехнологічного університету

Управління витратами : методичні вказівки до самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної (заочної) форми навчання за спеціальністю 051 Економіка ОПП «Економіка підприємства» / П.В. Смірнова [Електронний ресурс] – Х. : ДБТУ, 2025 . – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. 36 с.

Методичні вказівки для самостійної роботи розроблено відповідно до програми дисципліни «Управління витратами» з метою допомоги здобувачам вищої освіти першого рівня (бакалавр), які навчаються за спеціальністю 051 Економіка ОПП «Економіка підприємства», денної та заочної форм навчання у засвоєнні теоретичного матеріалу курсу та розвитку практичних навичок щодо ефективності використання ресурсів на підприємстві та їх оптимізації.

УДК 005.932.5(042.4)

Відповідальний за випуск: П.В. Смірнова, кандидат економічних наук,
доцент

© Смірнова П.В., 2025

© ДБТУ, 2025

ВСТУП

Будь-яка діяльність підприємства, передусім виробнича, потребує витрат ресурсів. Від рівня операційних витрат суттєво залежать ефективність функціонування підприємства та його конкурентоспроможність. Тому управління витратами є важливою функцією економічного механізму кожного підприємства.

Особливо актуальна проблема управління витратами для вітчизняних підприємств, які нині перебувають на складному етапі реструктуризації та адаптації до ринкового середовища з урахуванням міжнародних вимог і правил. Так, впровадження нових положень (стандартів) бухгалтерського обліку, розроблених згідно з міжнародними стандартами, підвищує вимоги до кваліфікації спеціалістів економічного профілю. На підприємстві вони повинні самі формувати систему управління витратами, опрацьовувати методичну базу планування, обліку витрат, калькулювання продукції тощо. Отже, у навчальному процесі з підготовки фахівців цим питанням має приділятися належна увага.

Важливою складовою частиною навчального процесу, основним методом вивчення теорії, закріплення знань в різних їх формах є самостійна робота здобувачів вищої освіти.

Методичні вказівки та завдання до самостійної роботи здобувачів, з дисципліни «Управління витратами» призначені для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання за спеціальністю 051 Економіка ОПІ «Економіка підприємства», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Мета методичних вказівок – надати системного характеру самостійній роботі здобувачів з курсу «Управління витратами» в процесі набуття необхідного рівня знань і навичок, передбачених навчальною програмою.

У результаті вивчення дисципліни «Управління витратами» здобувач вищої освіти повинен опанувати:

- основні цілі, задачі та концептуальні підходи до управління витратами підприємства;
- склад, характеристику витрат їх класифікацію та структуру;
- механізм формування витрат;
- методи і способи контролю витрат;
- сутність вітчизняних та зарубіжних систем та методів обліку витрат на виробництво та вміння оцінити їх вплив на управління витратами;
- механізми впливу на величину і рівень витрат;
- методи діагностики та оптимізації операційної системи підприємства за критерієм витрат.

За результатами вивчення курсу здобувач вищої освіти повинен оволодіти навичками:

- стратегічного, тактичного та оперативного мислення щодо діяльності підприємства на сучасному ринку;
- аналізу, планування та раціонального використання ресурсів, що необхідні підприємству;

- своєчасного виявлення факторів, що зумовлюють рівень витрат;
- обчислення витрат за видами, місцями і носіями;
- калькулювання собівартості продукції, робіт та послуг;
- аналізу впливу структури і динаміки витрат на прибуток підприємства;
- діагностування операційної системи підприємства з метою оптимізації її роботи;
- оцінки наслідків прийнятих рішень щодо впровадження та застосування сучасних технологій управління витратами;
- використання комплексу економічних знань і сучасних досягнень теорії і практики управління підприємствами, механізму їх розвитку, запобіганню кризових явищ та банкрутства, забезпечення економічної безпеки;
- творчого і критичного погляду на діючий економічний механізм сучасного підприємства та прийняття обґрунтованих рішень щодо його удосконалення.

Регулярна самостійна робота здобувачів вищої освіти є основою всебічного та ефективного засвоєння ними матеріалу дисципліни, сприяє формуванню в майбутніх фахівцях системних знань та навичок.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Згідно з програмою дисципліни «Управління витратами» здобувачі вищої освіти мають здійснювати такі основні види самостійної роботи:

- опрацювання лекційного матеріалу та підготовка до практичних та семінарських занять;
- вивчення окремих питань на основі роботи з літературою, в тому числі опрацювання законодавчих актів України;
- написання рефератів;
- виконання розрахункових і ситуаційних завдань.

Для організації самостійної роботи в процесі поточного оволодіння курсом «Управління витратами» здобувачам вищої освіти пропонується комплекс завдань для позааудиторного розгляду в розрізі кожної теми курсу відповідно до тематичного плану дисципліни.

Зміст самостійної роботи наведено в розрізі основних напрямків роботи: опрацювання теоретичного матеріалу; аналіз ситуацій; написання аналітичних оглядів; набуття практичних навичок і виконання індивідуальних завдань, підготовка доповідей та опублікування тез доповідей на наукових студентських конференціях за тематикою дисципліни.

Практичні завдання для самостійної роботи надаються здобувачам вищої освіти у вигляді економічних задач і завдань, метою яких є набуття навичок осмисленого та критичного розгляду теоретичного матеріалу.

Розв'язання економічних задач з конкретної теми повинно бути оформлено у робочому зошиті й мати послідовне і логічне рішення, з наведенням використаних у завданні формул, поясненням виконаних дій та формулюванням висновків та узагальнень.

Інші практичні завдання також повинні бути оформлені у робочих зошитах, мати заповнену таблицю (якщо її необхідно заповнити), пояснення до неї, відповіді на запитання, висновки та узагальнення.

Основними формами поточного контролю роботи є:

- обговорення питань за темами дисципліни на семінарських та практичних заняттях (виступи студентів);
- перевірка виконання домашніх завдань (перевірка конспекту та робочого зошиту);
- поточне тематичне тестування.

Особлива увага при цьому приділяється:

- якості та самостійності виконання завдань;
- своєчасності складання завдань (згідно графіку навчального процесу).

Для скорочення часу та полегшення виконання самостійних завдань здобувачам вищої освіти пропонується рекомендована література, на основі якої ці завдання можуть бути виконані.

Перевірка виконання завдань для самостійної роботи проводиться під час семінарських (практичних) занять.

РОЗДІЛ 1 ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИТРАТ

Основні види самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу, самостійне вивчення окремих питань, підготовка реферативних доповідей, підготовка до семінарського заняття, самостійне розв'язування практичних завдань.

Теоретичний матеріал:

а) перелік питань для опрацювання лекційного матеріалу:

1. Сутність та роль витрат у функціонуванні підприємства.
2. Класифікація витрат і її практичне значення.
3. Структура витрат і фактори, що її визначають.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті, тестування, захист докладів.

б) перелік питань для самостійного вивчення:

1. Концептуальні основи управління витратами.
2. Особливості управління витратами на підприємствах торгівлі.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; тестування; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних формулювань; оприлюднення докладів.

Основні терміни та поняття:

У результаті вивчення теми здобувач вищої освіти повинен вільно оперувати наступними основними термінами:

- управління витратами,
- витрати,
- витрати живої та витрати уречевленої праці,
- операційні (поточні) витрати,
- фінансові витрати,
- інвестиційні витрати,
- непередбачувані витрати,
- сукупні витрати,
- прямі витрати, непрямі витрати,
- змінні витрати, постійні витрати,
- регульовані витрати,
- явні витрати,
- релевантні витрати,
- маржинальні витрати.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних термінів, тестування.

Практичні завдання:

Задача 1.1

Розподілити наведені у табл. 1.1 деякі витрати багатопродуктового підприємства за звітний період за зазначеними класифікаційними групами, поставивши у відповідній графі знак «+».

Таблиця 1.1

Елементи витрат	Витрати підприємства					
	виробничі	невиробничі	прямі	непрямі	змінні	постійні
Основні матеріали Допоміжні матеріали: для виготовлення продукції (фарби, лаки, кріпильні вироби) для обслуговування устаткування (мастило, охолоджувальні речовини) Технологічний інструмент Електроенергія: технологічного призначення на освітлення Зарплата: виробничих робітників на відрядних роботах виробничих робітників на почасовій оплаті управлінського та обслуговуючого персоналу цехів спеціалістів заводу управління Амортизація: устаткування і будівель цехів загальнозаводських приміщень Реклама Комісійні виплати, пов'язані з реалізацією продукції, % від обсягу продажу						

Вказівка. Розподіляючи витрати, зважати на те, що до виробничих належать витрати в межах виробничих підрозділів (цехів). Решта витрат вважаються невиробничими (адміністративними і на збут продукції).

Задача 1.2

За звітний період обсяг виробництва цеху збільшився на 20 %, а сукупні витрати зросли з 400 000 грн. до 460 000 грн.

1. Розподілити загальні витрати звітнього періоду на змінні та постійні на основі їх динаміки.

2. Обчислити планові витрати, якщо обсяг виробництва в плановому періоді зросте на 10 %.

Вказівка. Вважати величину постійних витрат у звітньому та плановому періодах однаковою й визначити її з допомогою простого рівняння, в якому постійні витрати V_n – невідома величина.

Відповідь:

1. $V_{зм} = 360\,000$, $V_n = 100\,000$ (грн.);

2. $V_{пл} = 496\,000$ грн.

Задача 1.3

За звітний період обсяг виробництва збільшився на 20 %, а сукупні виробничі витрати зросли на 15 %.

1. Визначити частку постійних витрат у їх загальній сумі за звітний період.

2. Обчислити, на скільки зростуть сукупні витрати у плановому періоді, якщо обсяг виробництва зросте на 18 %.

3. Визначити частку постійних витрат у плановому періоді.

Вказівка. За змістом задача аналогічна попередній, показники виражені відносними величинами. Рівняння для її розв'язання:

$$(100 - P_{cn})I_v + P_{cn} = 100 \cdot I_c,$$

де P_{cn} – частка постійних витрат у загальній їх сумі, %;

I_v – індекс зростання обсягу виробництва;

I_c – індекс зміни загальних витрат.

За зростання обсягу виробництва в межах наявної виробничої потужності та організаційної структури частка постійних витрат у їх загальній сумі знижується. Тому в динамічному виробництві цей показник нестабільний.

Відповідь:

1. $P_{cn 1} = 25$ %;

2. на 13,5 %;

3. $P_{cn 2} = 22$ %.

Задача 1.4

Змінні витрати на один виріб становлять 700 грн., постійні витрати за рік – 300 000 грн. Річний обсяг виготовлення і продажу виробу – 1000 шт.

1. Визначити ціну виробу, за якої підприємство одержить 200 000 грн. річного прибутку.

2. Обчислити, на скільки необхідно збільшити обсяг виробництва, щоб одержати такий прибуток, знизивши визначену ціну на 10 %.

Вказівка. Скласти рівняння, в якому прибуток обчислюється як виручка мінус витрати. В першому випадку невідома величина рівняння – ціна, в другому – обсяг виробництва.

Відповідь:

1. $C = 1200$ грн.;

2. $\Delta N = 316$ шт.

ТЕМА 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Основні види самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу, самостійне вивчення окремих питань, підготовка реферативних доповідей, підготовка до семінарського заняття, самостійне розв'язування практичних завдань.

Теоретичний матеріал:

а) перелік питань для опрацювання лекційного матеріалу:

1. Функціональний аспект системи управління витратами.

2. Формування планових і фактичних витрат.

2. Методи формування витрат.

2. Витрати як база ціни і фактор прибутковості.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті, тестування, захист докладів.

б) перелік питань для самостійного вивчення:

1. Організаційна система управління витратами на підприємствах.

2. Порядок обліку витрат і його вдосконалення згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

3. Мінімізація витрат, пов'язаних з основною діяльністю підприємства.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; тестування; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних формулювань; оприлюднення докладів.

Основні терміни та поняття:

У результаті вивчення теми здобувач вищої освіти повинен вільно оперувати наступними основними термінами:

- функціональний аспект управління витратами,
- управління витратами,
- організаційний аспект управління витратами,
- планування витрат,
- управлінський аспект формування витрат,
- фінансовий (фіскальний) аспект формування витрат,
- норма,
- норматив,
- нормативна база,
- групування витрат за замовленнями,
- групування витрат за процесами,
- «директ-костінг»,
- маржа із змінної собівартості,
- «стандарт-кост»,
- нижня межа ціни,
- маржинальний прибуток,
- внутрішня (трансфертна) ціна..

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних термінів, тестування.

Практичні завдання:

Задача 2.1

Визначити планову суму та рівень витрат обігу по підприємству роздрібною торгівлі (табл. 2.1).

Під час обчислення плану витрат обігу урахувати можливе зниження рівня витрат за рахунок зростання товарообороту в плановому періоді. За попередніми розрахунками темп приросту товарообороту становитиме 4,6%. Коефіцієнт реагування витрат – 0,8. Підприємство знаходиться в короткостроковому періоді.

Таблиця 2.1 – Дані для розрахунків

Показник	Поточний рік		План	
	сума, тис. грн.	% до товарообороту	сума, тис. грн.	% до товарообороту
1. Товарооборот	3810,0			
2. Витрати обігу	571,0			
у тому числі:				
– постійні	257,0			
– змінні				

Розв'язання:

1. Визначається обсяг товарообороту за планом:

$$3810,0 \times (100 + 4,6) / 100 = 3985,3 \text{ (тис. грн.)}$$

2. Сума змінних витрат у поточному році становить:

$$571,0 - 257,0 = 314,0 \text{ (тис. грн.)}$$

3. Визначається розмір змінних витрат за планом з урахуванням темпу приросту товарообороту та коефіцієнту реагування витрат:

$$4,6\% \times 0,8 = 3,68\%;$$
$$314,0 \times (100 + 3,68) / 100 = 325,6 \text{ (тис. грн.)}$$

4. Оскільки передбачається, що сума постійних витрат у короткостроковому періоді не зміниться, то загальна сума витрат за планом становить:

$$325,6 + 257,0 = 582,6 \text{ (тис. грн.)}$$

5. Розраховуються рівні витрат обігу:

$$\text{у поточному році: } 571,0 / 3810,0 \times 100 = 15\%;$$

$$\text{за планом: } 582,6 / 3985,3 \times 100 = 14,62\%.$$

Розрахунки зведено до таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Аналіз витрат обігу

Показник	Поточний рік		План	
	сума, тис. грн.	% до товаро- обороту	сума, тис. грн.	% до товаро- обороту
1. Товарооборот	3810,0	-	3985,3	-
2. Витрати обігу	571,0	15,0	519,8	14,62
у тому числі:				
– постійні	257,0	6,7	257,0	6,45
– змінні	314,0	8,3	262,8	8,17

Таким чином, рівень витрат обігу підприємства у товарообороті в плановому періоді зменшиться на 0,38% (15,0% – 14,62%).

Задача 2.2

По підприємству роздрібної торгівлі за звітний період визначити виконання планового кошторису витрат операційної діяльності, а також зміни, що відбулися в структурі та рівні витрат. Для наочності необхідно скласти аналітичну таблицю та зробити висновки. Товарооборот у звітному році становив: план – 1789,3 тис. грн., факт – 1779,6 тис. грн. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Інформація для розрахунків, тис. грн.

Елементи витрат за економічним змістом	Звітний рік	
	план	фактично
1. Матеріальні витрати	76,2	80,4
2. Витрати на оплату праці	71,3	73,0
3. Відрахування на соціальні заходи	26,7	27,3
4. Амортизація основних фондів і нематеріальних активів	19,4	20,8
5. Інші витрати	53,4	52,2
Разом		

Розв'язання:

Виконання плану витрат операційної діяльності розраховується співвідношенням фактичної суми та планової суми витрат у відсотковому виразі.

Рівень витрат розраховується співвідношенням суми витрат та товарообороту і показує частку витрат у товарообороті також у відсотковому виразі. Під структурою витрат розуміється частка кожного елемента в загальній сумі, яка виражена у відсотках.

Для наочності складається аналітична таблиця 2.4.

Таблиця 2.4 – Аналіз виконання плану витрат операційної діяльності

Елементи витрат за економічним змістом	Звітний рік						Виконання планової суми, %	Відхилення рівня	Відхилення структури
	план			факт					
	сума, тис. грн.	рівень, %	частка %	сума, тис. грн.	рівень, %	частка %			
1. Матеріальні витрати	76,2	4,26	30,9	80,4	4,52	31,7	105,4	0,25	0,8
2. Витрати на оплату праці	71,3	3,98	28,9	73,0	4,10	28,8	102,5	0,12	-0,1
3. Відрахування на соціальні заходи	26,7	1,49	10,8	27,3	1,53	10,8	102,2	0,04	-0,1
4. Амортизація	19,4	1,08	7,8	20,8	1,17	8,2	107,6	0,09	0,4
5. Інші витрати	53,4	2,98	21,6	52,2	2,93	20,6	97,8	-0,05	-1,0
Разом	246,9	13,80	100	253,7	14,25	100,0	102,7	0,45	0,0
Товарооборот, до якого обчислені витрати	1789,3	100	–	1779,6	100,0	–	99,5	–	–

Висновки. З аналізу виходить, що плановий кошторис витрат операційної діяльності із загальної суми перевиконаний на 2,7%. Зниження фактичної суми

витрат має місце тільки з елементу "інші витрати" на 2,2%. Виконання плану витрат не однакове в розрізі економічних елементів. Найбільше перевиконання планового кошторису допущено з витрат з експлуатації основних фондів – амортизації.

Рівень загальних витрат збільшився на 0,45%. Найбільша зміна рівня спостерігається з елементу "матеріальні витрати", що пояснюється зростанням тарифів на послуги сторонніх підприємств (тарифи на транспорт, на електроенергію, воду та інше). Цей факт пояснює й зсув у структурі витрат у бік збільшення частки матеріальних витрат.

Задача 2.3

По торговельному підприємству на основі даних звіту про фінансові результати (табл. 2.5) проаналізувати динаміку і структуру поточних витрат. Для наочності скласти аналітичну таблицю та зробити висновки.

Таблиця 2.5 – Звіт про фінансові результати діяльності, тис. грн.

Показники	Код рядка	Звітний рік	Попередній рік
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	9831,5	8758,2
Податок на додану вартість	015	1638,6	1459,7
Акцизний збір	020		
	025		
Інші вирахування з доходу	030	658,3	775,4
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	7534,6	6523,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	5618,4	4958,9
Валовий			
прибуток	050	1916,2	1564,2
збиток	055		
Інші операційні доходи	060	425,8	521,3
Адміністративні витрати	070	785,3	679,1
Витрати на збут	080	1177,0	1125,1
Інші операційні витрати	090	100,4	104,2
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	279,3	177,1
збиток	105		
Доходи від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Інші доходи	130	59,8	25,6
Фінансові витрати	140	22,8	14,5
Витрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160	5,3	13
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	311,0	175,2
збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	45,6	15,2

Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190	265,4	160,0
збиток	195		
Надзвичайні:			
доходи	200		

витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220	265,4	160,0
збиток	225		

Розв'язання:

З урахуванням даних таблиці 2.5. необхідно заповнити таблицю 2.6, де занести дані за групами поточних витрат підприємства торгівлі.

Таблиця 2.6 – Аналіз поточних витрат

Група поточних витрат	Попередній рік		Звітний рік		Темп росту, %	Відхилення структури
	сума, тис. грн.	частка %	сума, тис. грн.	частка %		
1. Витрати операційної діяльності						
у т.ч.						
витрати, які включають до собівартості реалізованих товарів						
адміністративні витрати						
витрати на збут						
інші операційні витрати						
2. Витрати фінансової діяльності						
3. Витрати інвестиційної діяльності						
4. Інші витрати звичайної діяльності						
5. Надзвичайні витрати						
6. Разом поточні витрати						

Задача 2.4

За звітними даними встановлена економія матеріалів за рахунок зниження норм на 8 %, за рахунок зниження цін на 3 %. Собівартість продукції за звітом складала 120,6 тис. грн., витрати сировини та матеріалів – 80,8 тис. грн.

Визначте вплив вказаних факторів на собівартість продукції.

Задача 2.5

Підприємство виробляє продукцію одного найменування за ціною 230 грн. за одиницю. Питомі змінні витрати складають 180 грн., загальна сума постійних витрат 550 000 грн. В результаті зростання орендної плати загальні постійні витрати збільшаться на 8 %.

Визначте, який вплив здійснить збільшення постійних витрат на величину критичного обсягу реалізації продукції.

Задача 2.6

У першому кварталі змінні витрат на 1 виріб склали 95 грн., ціна одиниці продукції – 125 грн., загальні постійні витрати 1000 тис. грн. у другому кварталі ціни на сировину зросли на 10 %, що призвело до зростання змінних витрат також на 10 %. Визначте, як зміна цін на сировину вплине на критичний випуск продукції.

Задача 2.7

Підрозділ А виробничого підприємства виготовляє блоки внутрішньо коопераційного призначення. Підрозділу Б необхідно отримати 5000 блоків, які може поставити лише підрозділ А. Витрати на виробництво одного блока підрозділом А становлять 28 грн. Якщо підрозділ А погодиться на поставку такої партії блоків для підрозділу Б, тоді йому необхідно зменшити продаж на зовнішньому ринку на 3500 блоків за рік. Ціна блоку, що реалізується на зовнішньому ринку, становить 45 грн. Повні витрати на один блок – 35 грн. Виробничі потужності підрозділу А використовуються на 100%.

Необхідно:

- 1) визначити верхню та нижню межі внутрішньої ціни блоку;
- 2) розрахувати внутрішню ціну блока з урахуванням втраченого прибутку від зменшення обсягів реалізації на зовнішньому ринку;
- 3) проаналізувати, яким чином впливає вибір внутрішньої ціни блока на прибуток підприємства в цілому.

Задача 2.8

Підприємство виготовляє продукцію трьох видів: А, Б, В, інформацію про яку наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Обсяги продажу продукції за місяць, її собівартість та ціна

Назва виробу	Обсяг продажу за місяць, шт.	Повна собівартість реалізованої продукції, грн., у т. ч. витрати		Ціна, грн.
		постійні витрати	змінні витрати	
А	3 000	4 500	98 000	30
Б	4 500	8 775	195 000	52,5
В	7 500	10 300	200 000	38,5

1. Обчислити прибуток від операційної діяльності підприємства – весь та за видами продукції.

2. Обчислити маржинальний прибуток підприємства за місяць за видами продукції.

3. Зробити висновок щодо доцільності подальшого виробництва продукції кожного виду.

Задача 2.9

Ціна на виріб, яка в 1 кварталі 200 грн, в другому кварталі підвищилася на 10 %. Постійні витрати складають 2000 тис. грн., питомі змінні витрати складають 60 грн. Визначте, як зміна ціни вплине на критичний обсяг виробництва продукції.

ТЕМА 3. ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ЗА МІСЦЯМИ І ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Основні види самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу, самостійне вивчення окремих питань, підготовка реферативних доповідей, підготовка до семінарського заняття, самостійне розв'язування практичних завдань.

Теоретичний матеріал:

а) перелік питань для опрацювання лекційного матеріалу:

1. Місця формування витрат і центрів відповідальності.
2. Кошториси центрів відповідальності і підприємства в цілому.
3. Розподіл витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів при складанні кошторисів.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті, тестування, захист докладів.

б) перелік питань для самостійного вивчення:

1. Функціональний і територіальний критерії організації місць витрат і центрів відповідальності.
2. Особливості та сфера застосування окремих методів розподілу витрат допоміжних і обслуговуючих підрозділів.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; тестування; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних формулювань; оприлюднення докладів.

Основні терміни та поняття:

У результаті вивчення теми здобувач вищої освіти повинен вільно оперувати наступними основними термінами:

- місце витрат,
- центр витрат,
- центр відповідальності,
- центр прибутку,
- центр інвестицій,
- кошторис,
- гнучкий кошторис,
- бюджет,

- напівфабрикатний або безнапівфабрикатний методи формування витрат,
- метод прямого розподілу,
- метод взаємних послуг,
- метод системи рівнянь.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних термінів, тестування.

Практичні завдання:

Задача 3.1

На рис. 3.1 наведено організаційну структуру ЗАТ «Палітра», метою діяльності якого є виконання поліграфічних послуг.

Дати характеристику підрозділів (центрів відповідальності) підприємства за наведеною формою (табл. 3.1).

Таблиця 3.1– Центри відповідальності

Назва центру	Сфера відповідальності	Тип центру	Звітні показники

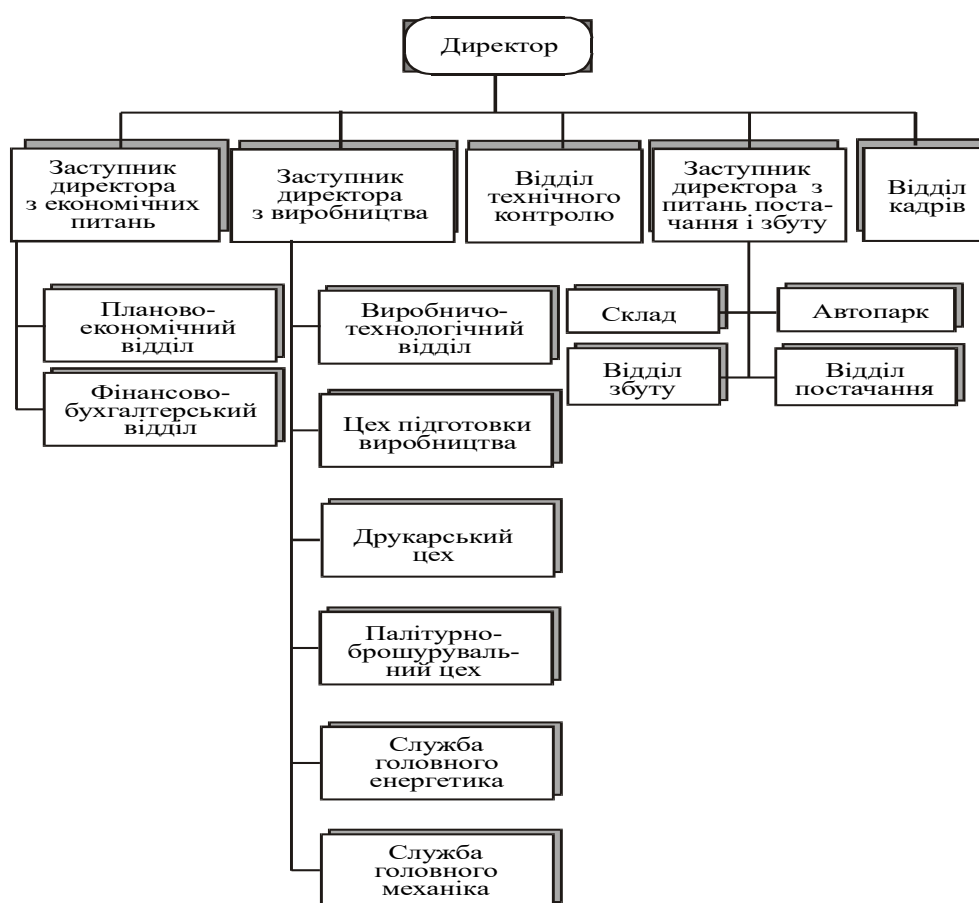

Рис. 3.1. Організаційна структура ЗАТ «Палітра»

Задача 3.2

Дати характеристику центрів відповідальності підприємства за наведеною формою (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Центри відповідальності

Назва центру	Тип центру	Сфера відповідальності	Звітні показники
Комерційний директор			
Фінансовий директор			
Виробничий директор			
Цех основного виробництва			
Цех допоміжного виробництва			
Виробнича дільниця			
Бригада			
Робоче місце			

Задача 3.3

Визначте економію на умовно-постійних витратах у результаті збільшення обсягу виробництва, якщо собівартість товарної продукції в базисному році 250 тис. грн.; питома вага умовно-постійних витрат 8 %; темпи приросту обсягу товарної продукції в планованому році в порівнянні з базисним 15 %, темпи приросту умовно-постійних витрат у зв'язку зі зростанням обсягу виробництва 1,2 %.

Задача 3.4

За звітний період обсяг виробництва цеху збільшився на 20%, а сукупні витрати зросли з 400 тис. грн. до 460 тис. грн.

Необхідно:

- 1) поділити загальні витрати звітного періоду на змінні та постійні на основі їх динаміки;
- 2) обчислити планові витрати, якщо обсяг виробництва в плановому періоді зросте на 10 %.

Вказівка. Під час розв'язання задачі, слід вважати, що величина постійних витрат у зазначених періодах однакова. У цьому разі вона визначається за допомогою простого рівняння, в якому невідома величина – постійні витрати.

Задача 3.5

Цех виготовляє два види виробів: А – 2000 одиниць на рік, Б – 4000 одиниць на рік, за які встановлені відповідні відрядні розцінки за один виріб А – 100 грн., Б – 150 грн. Собівартість виробів становить А – 500 грн., Б – 800 грн. За планом загальновиробничі витрати цеху складають 25% від виробничої собівартості продукції. Необхідно визначити розмір загальновиробничих витрат на кожний з виробів підрозділу.

Задача 3.6

Визначте економію на умовно-постійних витратах, якщо собівартість товарної продукції 550 тис. грн., частка умовно-постійних витрат 0,5, річний обсяг виробництва в базисному році 50 тис. шт. У плановому періоді внаслідок упровадження плану організаційно-технічних заходів передбачається забезпечити додатковий обсяг виробництва за рахунок зростання продуктивності праці – 2 тис. шт., поліпшення використання основних виробничих фондів – 3 тис. шт. Приріст умовно-постійних витрат за планом 8,5 тис. грн.

ТЕМА 4. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЧИСЛЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ОКРЕМИХ ВИРОБІВ

Основні види самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу, самостійне вивчення окремих питань, підготовка реферативних доповідей, підготовка до семінарського заняття, самостійне розв'язування практичних завдань.

Теоретичний матеріал:

а) перелік питань для опрацювання лекційного матеріалу:

1. Роль і методи калькуляції.
2. Особливості калькуляції в одно- і багатопродуктовому виробництвах.
3. Калькуляція у комплексних (сумісних) виробництвах.
4. Прогнозування собівартості продукції на етапах її розробки та освоєння виробництва.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті, тестування, захист докладів.

б) перелік питань для самостійного вивчення:

1. Залежність методів калькулювання від особливостей виробництва продукції.
2. Статті прямих витрат і методика їх обчислення.
3. Закономірність динаміки собівартості виробу на етапі освоєння виробництва, її використання для прогнозування рівня витрат.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; тестування; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних формулювань; оприлюднення докладів.

Основні терміни та поняття:

У результаті вивчення теми здобувач вищої освіти повинен вільно оперувати наступними основними термінами:

- собівартість продукції,
- калькуляція,

- об'єкт калькуляції,
- проектно-кошторисні калькуляції,
- планові калькуляції,
- нормативні калькуляції,
- фактичні калькуляції,
- калькуляція за повними витратами,
- комплексне виробництво,
- супутня продукція,
- крива освоєння.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних термінів, тестування.

Практичні завдання:

Задача 4.1

У собівартості продукції виробничого підприємства постійні витрати становлять 20%.

Необхідно визначити відносне зниження постійних витрат і всієї собівартості у відсотках, якщо обсяг виробництва зросте на 10%.

Задача 4.2

Пивзавод виготовляє 3 сорти пива: А, Б, В. За місяць виготовлено 90 тис. декалітрів, на що витрачено 979 тис. грн. Дані за окремими сортами:

А – 25 тис. декалітрів, коефіцієнт еквівалентності – 1,2;

Б – 35 тис. декалітрів, коефіцієнт еквівалентності – 1,0;

В – 30 тис. декалітрів, коефіцієнт еквівалентності – 0,8.

Базовим є сорт Б. Необхідно розрахувати собівартість різних сортів пива.

Задача 4.3

У звітному році собівартість товарної продукції склала 450,2 тис. грн., витрати на 1 грн. товарної продукції – 0,89 грн.

У плановому році витрати на 1 грн. товарної продукції встановлені в розмірі 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції збільшиться на 8 %.

Визначте собівартість товарної продукції планового року.

Задача 4.4

За рік підприємство виготовило 2000 виробів загальною собівартістю 72 000 грн., причому питома вага основної заробітної плати виробничих робітників складає 22 %. Визначте розмір загальновиробничих витрат, що були включені в калькуляцію собівартості одиниці продукції, якщо їхня загальна сума дорівнює 39,5 тис. грн.

Задача 4.5

Підприємство виготовляє один вид продукції А (однопродуктове виробництво). За місяць виготовлено 1000 виробів, з них продано 900 шт., решта виробів, тобто 100 шт., залишились на складі готової продукції. Запасів готової продукції на складі на початок місяця не було. Ціна продажу одного виробу – 100 грн., виробнича собівартість – 60 грн. Адміністративні витрати й витрати на збут за місяць становлять відповідно 10 000 грн. і 12 000 грн.

1. Обчислити валовий та операційний прибуток підприємства за місяць у разі калькулювання за виробничими витратами.

2. Визначити операційний прибуток у тому разі, коли на собівартість товарної продукції відносяться всі витрати, окрім витрат на збут.

3. Якщо операційний прибуток у цих випадках різний, з'ясувати причини відхилення.

Вказівка. Слід звернути увагу на вплив методики калькулювання (за неповними і повними витратами) на величину прибутку. Різне охоплення витрат калькулюванням призводить до різної величини прибутку в окремі періоди за зміни запасів готової продукції.

Відповідь:

1. $P_v = 36\ 000$, $\Pi = 14\ 000$ (грн.);

2. $\Pi = 15\ 000$ грн.;

3. Відхилення пов'язані зі збільшенням запасів продукції на складі.

Задача 4.6

Передбачається виробництво виробу А, зазначеного в попередній задачі, збільшити в наступному місяці з 1000 до 1300 шт. У зв'язку з цим витрати на збут зростуть на 2000 грн. Загальновиробничі витрати в звітному місяці становлять 15 000 грн., у тому числі змінні – 8000 грн., постійні – 7000 грн. Тобто на один виріб припадає 15 грн. загальновиробничих витрат і 45 грн. прямих змінних витрат.

Обчислити, як вплине на виробничу собівартість виробів збільшення їх виробництва.

Визначити плановий операційний прибуток в наступному місяці та його зміну порівняно з попереднім періодом, якщо буде продано всі вироби, тобто 1400 шт.

Відповідь:

1. $C_o = 58,4$ грн.;

2. $\Pi = 34\ 080$ грн., тобто прибуток зросте на 20 080 грн.

РОЗДІЛ 2 ЗМІСТ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

ТЕМА 5. КОНТРОЛЬ ВИТРАТ І СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЇ РЕСУРСІВ

Основні види самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу, самостійне вивчення окремих питань, підготовка реферативних доповідей, підготовка до семінарського заняття, самостійне розв'язування практичних завдань.

Теоретичний матеріал:

а) перелік питань для опрацювання лекційного матеріалу:

1. Облік і звітність як елементи контролю витрат.
2. Методи контролю витрат.
3. Стимулювання економії ресурсів.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті, тестування, захист докладів.

б) перелік питань для самостійного вивчення:

1. Необхідність стимулювання персоналу підприємства щодо економного використання ресурсів і оптимальних витрат.
2. Розподіл премії між учасниками заходу з економії витрат.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; тестування; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних формулювань; оприлюднення докладів.

Основні терміни та поняття:

У результаті вивчення теми здобувач вищої освіти повинен вільно оперувати наступними основними термінами:

- контроль витрат,
- система обліку витрат,
- оперативний облік,
- бухгалтерський облік,
- синтетичні рахунки,
- аналітичні рахунки,
- статистичний облік,
- управління за відхиленнями,
- методи контролю витрат,
- індекс виконання плану.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних термінів, тестування.

Практичні завдання:

Задача 5.1

Нехай планова величина витрат підрозділу на утримання та експлуатацію машин і устаткування становить 17 510 грн., у тому числі змінна частина – 7250 грн. Фактична величина вказаного виду витрат дорівнює 17 565 грн. Необхідно встановити відхилення фактичних витрат від планових, ураховуючи той факт, що завдання з виробничої програми підрозділ виконав на 102,5 %.

Планові витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування, перераховані на фактичний обсяг виробництва, становлять:

$$7250 \times 1,025 + (17510 - 7250) = 17691 \text{ (грн.)}$$

Зіставлення фактичних витрат з плановими на фактичний обсяг виробництва показує, що підрозділ має загальну економію у розмірі $17691 - 17565 = 126$ (грн.) за видом витрат, що аналізується.

За нормативної системи обліку «стандарт-кост» контроль рівня витрат набуває певних особливостей.

Відповідно до сутності «стандарт-косту» за цієї системи обліковується те, що має відбутися, а не те, що реально відбулося, з наступним відображенням відхилень, які виникли.

На практиці застосовують два варіанти облікових записів.

За першим варіантом за дебетом рахунка «Виробництво» відображають фактичні величини прямих витрат і нормативні – для непрямих витрат, списання витрат на готову продукцію з кредиту зазначеного рахунка відбувається за нормативною собівартістю.

За другим варіантом за дебетом рахунка «Виробництво» відображаються нормативні витрати; готова продукція також оцінюється за нормативною собівартістю.

Облік відхилень прямих витрат у системі «стандарт-кост» здійснюється за видами витрат і причинами відхилень за допомогою спеціальних рахунків («Відхилення матеріалів за рахунок цін», «Відхилення в заробітній платі за рахунок продуктивності» тощо).

Задача 5.2

Виробничий підрозділ за звітний період виготовив продукції на 1100 тис. грн., при плановому обсязі 1000 тис. грн. Кошторис витрат становить 770 тис. грн., фактичні витрати – 805 тис. грн. Витрати у кошторисі розподіляються так: 400 тис. грн. – змінні, 370 тис. грн. – постійні. Треба оцінити роботу підрозділу у звітному періоді за показником витрат.

Задача 5.3

За даними табл. 5.1:

1) перерахувати планові витрати на фактичний обсяг виробництва;

2) визначити результат діяльності підрозділу за показником витрат (економія, перевитрати).

План за обсягом виробництва цех виконав на 108%. Перевиконання плану було доцільним.

Таблиця 5.1 –Витрати цеху за місяць, грн.

Стаття витрат	Планові витрати	Фактичні витрати
Прямі матеріальні витрати	48 000	
Прямі витрати по заробітній платі	24 000	
Інші прямі витрати	12 000	
Загальновиробничі витрати у тому числі:	36 000	
– змінні	12 000	
– постійні	24 000	
<i>Усього</i>	<i>120 000</i>	

Задача 5.4

Собівартість товарної продукції підприємства в базовому періоді складала 380,5 тис. грн. У звітному періоді підвищилася продуктивність праці на 6 % та середня заробітна плата на 4 % за незмінного розміру постійних витрат.

Питома вага оплати праці в собівартості продукції – 23 %, постійних витрат – 20 %.

Визначте процент зниження собівартості та отриману економію під впливом вказаних факторів.

Задача 5.5

Підприємство виготовляє змійовики опалення для ванних кімнат. Норми прямих змінних витрат на один змійовик такі:

- матеріали (труби) – 3 пог. м за ціною 4,5 грн. за 1 пог. м;
- трудомісткість – 1,2 людино-години, середня тарифна ставка згідно з установленими розрядами роботи – 4 грн. за годину.

За місяць виготовлено 2500 шт. змійовиків, для чого було закуплено і використано 7725 пог. м труб, за які сплачено 33 990 грн. Фактично на виготовлення змійовиків витрачено 2940 людино-годин, сплачено пряму зарплату на суму 12 120 грн.

1. Визначити відповідність прямих витрат на матеріали встановленим нормам і цінам.

2. Визначити відповідність прямих витрат на заробітну плату встановленій трудомісткості за середньої тарифної ставки.

3. Обчислити загальне відхилення фактичних прямих витрат від планових (нормативних).

Вказівка. Загальне відхилення витрат за певним ресурсом обчислюється як різниця між фактичними і плановими витратами на фактичний обсяг виробництва. Відхилення за кількістю ресурсу (в даному випадку – матеріали і трудомісткість) та цінами на нього (ціни на матеріали і тарифні ставки) обчислюється за наведеними нижче формулами.

За кількістю ресурсу:

$$\Delta C_k = \left(\frac{P_\phi}{N_\phi} - H \right) N_\phi \Pi_\phi.$$

За цінами:

$$\Delta C_{ц} = \left(\frac{B_\phi}{P_\phi} - \Pi_{пл} \right) N_\phi H,$$

де P_ϕ – фактична кількість витраченого ресурсу в натуральному вимірі;

N_ϕ – фактичний обсяг виробництва у натуральному вимірі;

H – норма витрат ресурсу;

Π_ϕ – фактична ціна одиниці ресурсу, грн. $\left(\Pi_\phi = \frac{B_\phi}{P_\phi} \right)$;

B_ϕ – фактична вартість усього витраченого ресурсу, грн.;

$\Pi_{пл}$ – планова ціна одиниці ресурсу, грн.

ТЕМА 6. АНАЛІЗ СИСТЕМИ «ВИТРАТИ– ВИПУСК – ПРИБУТОК» ЯК ІНСТРУМЕНТ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИРОБНИЧО-ЗБУТОВИХ РІШЕНЬ

Основні види самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу, самостійне вивчення окремих питань, підготовка реферативних доповідей, підготовка до семінарського заняття, самостійне розв’язування практичних завдань.

Теоретичний матеріал:

а) перелік питань для опрацювання лекційного матеріалу:

1. Сутність і передумови аналізу системи «витрати-випуск-прибуток» (ВВП).
2. Аналіз рівноваги та безпеки операційної діяльності.
 1. Залежність прибутку від операційної активності та структури витрат.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті, тестування, захист докладів.

б) перелік питань для самостійного вивчення:

1. Роль маржинального прибутку в аналізі й прийнятті рішень.
2. Вплив структури витрат на величину операційного лівериджу.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; тестування; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних формулювань; оприлюднення докладів.

Основні терміни та поняття:

У результаті вивчення теми здобувач вищої освіти повинен вільно оперувати наступними основними термінами:

- *ВВП-аналіз,*
- *операційна активність,*
- *маржинальний прибуток,*
- *коефіцієнт маржинального прибутку,*
- *точка беззбитковості,*
- *коефіцієнт безпеки операційної (виробничої) діяльності,*
- *цільовий прибуток,*
- *операційний леверидж.*

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних термінів, тестування.

Практичні завдання:

Задача 6.1

У поточному періоді підприємство виготовило і реалізувало продукції на суму 400 тис. грн. У наступному періоді передбачається збільшити обсяг виробництва і реалізації продукції на 100 тис. грн.

Необхідно визначити приріст прибутку підприємства у наступному періоді.

Задача 6.2

Фактичний обсяг виробництва і продажу продукції підприємством – 20 тис. шт., а обсяг беззбиткового виробництва – 15 тис. шт.

Необхідно визначити коефіцієнт безпеки операційної діяльності.

Задача 6.3

Підприємство виготовляє і продає в середньому за рік 25 тис. виробів за ціною 70 грн. Змінні витрати на один виріб – 45 грн., річні постійні витрати – 450 тис. грн.

Необхідно визначити, скільки виробів потрібно виготовити підприємству, щоб за даних умов одержати 350 тис. грн. прибутку за рік.

Задача 6.4

Річний обсяг виробництва і продажу продукції підприємства становить 600 тис. грн. Витрати на виробництво і збут цієї продукції – 400 тис. грн., у тому числі постійні витрати – 100 тис. грн. Власний капітал підприємства – 1200 тис. грн.

Необхідно визначити:

- 1) маржинальний та операційний прибуток підприємства;
- 2) обсяг беззбиткового виробництва;
- 3) коефіцієнт безпеки виробництва;
- 4) обсяг виробництва, який забезпечує рентабельність власного капіталу на рівні 20%;

- 5) операційний леверидж;
- 6) яким чином зміниться прибуток підприємства, якщо обсяг виробництва зросте на 30%.

Задача 6.5

Підприємство виготовило і реалізувало продукції на суму 250 тис. грн., його загальні витрати склали 180 тис. грн., у тому числі постійні – 70 тис. грн. Необхідно визначити коефіцієнт безпеки операційної діяльності підприємства.

Задача 6.6

У поточному році підприємство одержало 600 тис. грн. операційного прибутку. У наступному році передбачено збільшити обсяг виробництва і продажу продукції на 25%.

Необхідно визначити суму операційного прибутку підприємства у наступному році, якщо операційний леверидж становить 2,0.

Задача 6.7

Однопродуктове виробництво виготовляє виріб А і продає його за ціною 250 грн. за штуку. Змінні витрати на один виріб 150 грн. Постійні витрати на рік становлять 200 тис. грн.

Необхідно визначити мінімальний річний обсяг виготовлення і продажу виробу А, який забезпечує беззбитковість виробництва.

Задача 6.8

На малому підприємстві витрати на оренду приміщень та їх утримання становлять 4000 тис. грн. на рік, а витрати на управління, інженерне і виробничо-господарське обслуговування та амортизаційні відрахування – 3000 тис. грн. Змінні витрати на один виріб складають 200 грн., його продажна ціна – 300 грн.

Необхідно визначити мінімальний річний обсяг випуску продукції, який забезпечує беззбитковість виробництва.

ТЕМА 7. МІНІМІЗАЦІЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ

Основні види самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу, самостійне вивчення окремих питань, підготовка реферативних доповідей, підготовка до семінарського заняття, самостійне розв'язування практичних завдань.

Теоретичний матеріал:

а) перелік питань для опрацювання лекційного матеріалу:

1. Оптимізація запасів та інтервалів поставки матеріалів.
2. Оцінка руху виробничих запасів та його вплив на собівартість продукції.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті, тестування, захист докладів.

б) перелік питань для самостійного вивчення:

1. Мінімізація витрат на поставку і зберігання матеріалів через визначення оптимальних партій поставки і величини запасів.
2. Вплив вибору методу оцінки запасів на собівартість продукції.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; тестування; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних формулювань; оприлюднення докладів.

Основні терміни та поняття:

У результаті вивчення теми здобувач вищої освіти повинен вільно оперувати наступними основними термінами:

- управління матеріальними запасами,
- транспортно-заготівельні витрати,
- витрати на зберігання запасів,
- втрати від відволікання коштів на їх створення,
- оптимальна партія поставки матеріалів,
- метод ABC,
- XYZ-аналіз,
- гарантійний (страховий) запас,
- граничний запас,
- максимальний запас,
- система «максимум-мінімум»,
- системи «точно за часом»,
- метод FIFO,
- метод LIFO.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних термінів, тестування.

Практичні завдання:

Задача 7.1

Підприємство спеціалізується на виробництві окулярів. Виробнича потужність його – 500 000 окулярів на рік – використовується на 90 %. Для виробництва окулярів потрібні лінзи. Ціна однієї лінзи – 4 грн. Витрати на оформлення і поставку однієї партії лінз (оформлення документації, транспортні витрати, поїздки агентів з постачання тощо) – 450 грн. Витрати підприємства на зберігання запасу лінз (на капітал у запасах, утримання складу тощо) становлять 15 % від їх вартості.

Визначити оптимальну партію поставки лінз на підприємство.

Установити періодичність постачання лінз протягом року.

Вказівка. Оптимальна партія поставки лінз обчислюється за наведеною вище формулою. При цьому розрахункова її величина округлюється з огляду на зручність планування та організації доставки. Критеріями такої зручності є ціле число кількості поставок у розрахунковому періоді, відповідність інтервалу поставок звичному календарному періоду (місяць, тиждень, день) і т. п.

Відповідь:

1. $M_{п} = 36\,743$ шт., округлюється до 37 500 шт.;
2. $t_{п} = 0,5$ місяця, тобто 24 партії на рік.

Задача 7.2

Передбачається протягом III кварталу планового року відпустити у виробництво 400 т матеріалів. Прогнозні дані про рух матеріалів на складі підприємства та їх ціни наведено у табл. 7.1.

Визначити собівартість матеріалів, відпущених у виробництво протягом кварталу, із застосуванням одного з наведених методів оцінювання вибуття запасів:

- а) середньозваженої вартості;
- б) «перший-перший» (*FIFO*);
- в) «останній-перший» (*LIFO*).

Розрахувати вартість залишків матеріалів на складі за кожним з названих методів.

Таблиця 7.1 – Рух матеріалів на складі та їх ціни

Рух матеріалів	Кількість матеріалів, <i>t</i>	Ціна, грн.
Залишок на початок періоду	70	30
Придбано: 17.07.	150	31
13.08.	200	29
20.09.	50	33

Відповідь:

1. $C_a = 12\,085$, $C_b = 11\,970$, $C_v = 12\,100$ (грн.);
2. $C_{за} = 2115$, $C_{зб} = 2230$, $C_{зв} = 2100$ (грн.).

Задача 7.3

Залишок тканини на складі підприємства на початок періоду оцінюється сумою в 5 тис. грн., залишок на кінець періоду – 100 м, ціна останньої закупки – 10 грн., надійшло за період тканини на 3500 грн.

Необхідно визначити вартість витрачених матеріалів (тканини) за період за допомогою методу *FIFO*.

Задача 7.4

Залишок матеріалів на складі підприємства на початок періоду оцінюється на суму 25 тис. грн., залишок на кінець періоду – 20 т, ціна першої закупки – 80 грн., надійшло за період матеріалів на 10 тис. грн.

Необхідно визначити вартість витрачених матеріалів за період за допомогою методу LIFO.

Вартість витрачених матеріалів за період склала 33,4 тис. грн.

Задача 7.5

На початок періоду на складі підприємства зберігалось 32 т матеріалів за ціною 165 грн. Протягом періоду надійшло 18 т по 187 грн. та 12 т по 136 грн. Було відпущено у виробництво 30 т.

Необхідно визначити вартість залишку матеріалів на кінець періоду за методом середньозваженої собівартості.

Задача 7.6

На початок періоду на складі підприємства зберігалось 100 одиниць матеріалів за ціною 800 грн. Протягом періоду надійшло 150 одиниць по 880 грн. та 200 одиниць по 1000 грн. Було відпущено у виробництво 280 одиниць (у порядку надходження матеріалів).

Необхідно визначити вартість залишку матеріалів на кінець періоду за методом ідентифікованої собівартості.

ТЕМА 8. ОПТИМІЗАЦІЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА ЗА КРИТЕРІЄМ ВИТРАТ

Основні види самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу, самостійне вивчення окремих питань, підготовка реферативних доповідей, підготовка до семінарського заняття, самостійне розв'язування практичних завдань.

Теоретичний матеріал:

а) перелік питань для опрацювання лекційного матеріалу:

1. Сутність і форми адаптації операційної системи.
2. Механізм адаптації устаткування виробничих систем.
3. Обґрунтування форми забезпечення операційної системи устаткуванням.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті, тестування, захист докладів.

б) перелік питань для самостійного вивчення:

1. Вплив кількісної адаптації на інвестиційні ресурси підприємства.
2. Особливості обчислення лізингових платежів.

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; тестування; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних формулювань; оприлюднення докладів.

Основні терміни та поняття:

У результаті вивчення теми здобувач вищої освіти повинен вільно оперувати наступними основними термінами:

- *параметри адаптації,*
- *форми чистої адаптації,*
- *лізинг,*
- *лізингові платежі,*
- *лізингодавець,*
- *лізингоодержувач,*
- *поточна вартість майбутніх платежів.*

Форма контролю: опитування на семінарському занятті; перевірка конспекту в формі тезауруса, в якому надається розшифрування основних термінів, тестування.

Практичні завдання:

Задача 8.1

У зв'язку з організацією виробництва меблів треба придбати комплект технологічного устаткування вартістю 50 000 грн. Підприємство таких грошей не має. Потрібне устаткування можна взяти за лізингом або купити за рахунок кредиту. Кредит на 3 роки банк надає за плату в 15 % річних. Лізингова компанія може поставити устаткування за договором фінансового лізингу на 4 роки з наступним викупом за залишковою вартістю. Річна орендна плата в сумі 16000 грн., у тому числі 7000 грн. – амортизаційні відрахування, вноситься на початку року. Кредит з відсотками за залишок суми боргу повертається в кінці року. По роках основний борг погашається так: I рік – 15 000 грн., II рік – 15 000 грн., III рік – 20 000 грн. Дисконтна ставка – 20 %.

1. Обчислити витрати на лізинг і викуп устаткування у поточній вартості.
2. Обчислити витрати на купівлю устаткування за рахунок кредиту у поточній вартості.
3. Зробити висновок щодо економічно доцільної форми придбання устаткування за критерієм витрат.

Вказівка: Оскільки орендна плата вноситься на початку року, за перший рік її сума не дисконтується. Витрати на купівлю устаткування за рахунок кредиту в даному випадку доцільно обчислювати за схемою, наведеною в табл. 8.1.

Таблиця 8.1 – Обчислення платежів за боргом

Рік	Погашення кредиту, грн.	Борг, грн.	Виплата відсотків, грн.	Загальна сума платежу, грн.
I	15 000	50 000	7500	
II	15 000	35 000	і т. д.	
III	20 000	20 000		
<i>Разом</i>	<i>50 000</i>	-		

Після цього витрати дисконтуються у звичайному порядку.

Відповідь:

1. $C_{л} = 60\,313,3$ грн.;
2. $C_{к} = 46\,122,7$ грн.;
3. За даних умов більш вигідною є купівля устаткування за кредит.

Задача 8.2

Машина поставляється за договором лізингу на 2 роки з наступним викупом. Орендна плата за рік становить 31600 грн., ціна викупу за залишковою вартістю 28400 грн. Дисконтна ставка 18%.

Необхідно визначити загальні витрати підприємства на лізинг у теперішній вартості.

Задача 8.3

Підприємство планує залучити у виробництво додаткове обладнання вартістю 300 тис. грн. Строк служби обладнання – 6 років. Існує дві можливості профінансувати його придбання. Перша – отримати кредит у банку в розмірі 300 тис. грн. під 30% річних з щорічним погашенням основної суми заборгованості за кредитом рівними частинами впродовж трьох років. Друга можливість – укласти договір фінансового лізингу терміном на чотири роки з щорічними виплатами лізингового платежу; відшкодування вартості лізингового майна відбувається рівними частками; лізинговий процент нараховується за ставкою 25% від залишкової вартості об'єкта лізингу; викуп обладнання здійснюється за його залишковою вартістю на момент закінчення договору лізингу. Дисконтна ставка – 20%.

Необхідно оцінити витрати за кожним варіантом придбання обладнання, порівняти їх і на основі цього прийняти рішення на користь однієї з альтернатив.

Задача 8.4

Підприємство виробляє продукцію за допомогою двох машин одного функціонального призначення. Експлуатаційні витрати на одиницю продукції на цих машинах різні і визначаються такими функціями (функції «витрати-результат»):

$$C_1(\lambda_1) = 0,04 \lambda_1^2 - 1,6 \lambda_1 + 27;$$

$$C_2(\lambda_2) = 0,01 \lambda_2^2 - 0,5 \lambda_2 + 14;$$

$$0 \leq \lambda_1 \leq 30;$$

$$0 \leq \lambda_2 \leq 40,$$

де λ_1, λ_2 – інтенсивність роботи першої і другої машин.

Максимальний час роботи машин (t) – 8 годин. За пуску машин постійні витрати відсутні.

1. Сформулювати функції витрат $C(N)$ обох агрегатів у разі оптимальної адаптації за часом та інтенсивністю.

2. Вивести функції граничних витрат $C'(N)$ у разі адаптації за часом та інтенсивністю.

3. Скласти комбінований процес адаптації, що забезпечує мінімальні витрати за умов зростаючого обсягу виробництва.

Вказівка. Для формулювання функцій витрат слід спочатку визначити оптимальну інтенсивність роботи машин. Для цього перші похідні наведених функцій прирівнюються до нуля й обчислюються оптимальні інтенсивності λ_1^* та λ_2^* . Функції граничних витрат визначаються диференціюванням функцій витрат агрегатів. Вони необхідні для процесу адаптації, який здійснюється поступово до максимально можливого обсягу виробництва:

$$N_{\max} = 30 \times 8 + 40 \times 8 = 560 \text{ (шт.)}$$

Задача 8.5

Машина поставляється за договором лізингу на 3 роки з наступним викупом. Орендна плата за рік становить 3460 грн., ціна викупу за залишковою вартістю 3030 грн. Дисконтна ставка 20%.

Необхідно визначити загальні витрати підприємства на лізинг у теперішній вартості.

Задача 8.6

Машина вартістю 40 тис. грн. купується за кредит, що надається на два роки під 20% річних. Кредит повертається в кінці кожного року рівними сумами, тобто першого і другого року по 20 тис. грн.

Необхідно визначити загальну суму виплачених процентів за два роки.

Задача 8.7

У зв'язку з технічним переобладнанням виробництва потрібно придбати устаткування вартістю 75 тис. грн. У підприємства таких грошей немає. Потрібне устаткування можна взяти за лізингом або купити за рахунок кредиту. Договір лізингу і кредит пропонуються на три роки. Річні платежі за цими варіантами в тис. грн. такі: лізинг (орендна плата і викуп) – 30, 30, 60; купівля (повернення кредиту з відсотками) – 37,5, 37,5, 37,5. Дисконтна ставка – 20 %.

Необхідно обґрунтувати економічно більш вигідний спосіб придбання устаткування.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. Управління витратами: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 051 Економіка ОПП «Економіка підприємства» / П.В. Смірнова, Р.М. Бугріменко [Електронний ресурс] – Х. : ДБТУ, 2024 . – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
2. Ахновська І., Болгов В. Управління витратами : навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 156 с.
3. Нісфоян С. С. Управління витратами на утримання і розвиток персоналу підприємств : монографія. Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2020. 268 с.
4. Славута О.І., Матвєєва Н.М. Управління витратами : навч. посібник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2025. 315с.
5. Данилко В.К. Управління витратами: навч. посібник. 2-ге вид. Рек. МОН України. 2023. 216 с.
6. Іванюта П.В., Лугівська О.П. Управління ресурсами та витратами : навчальний посібник. Центр учбової літератури 2023. 320с.
7. Ющишина Л. О. Ю–75 Менеджмент ресурсів та витрат: курс лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 103 с.

ДОПОМІЖНА

8. Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Островерхов В. М. Управління змінами: навч. посібник. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 148 с.
9. Ковшун Н.Е., Левун О.І. Аналіз та реалізація проєктів: навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2022. 350 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- 10 .Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
- 11 .Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
- 12 .Наукова бібліотека ДБТУ. URL: <https://library.btu.kharkov.ua/>
- 13 .Сайт Кабінету Міністрів України – www.kmu.gov.ua
- 14 .Сайт Міністерства економіки України – www.me.gov.ua
- 15 .Сайт Міністерства фінансів України – www.minfin.gov.ua
- 16 . Сайт Національного банку України – www.bank.gov.ua
- 17 . Бібліотека економіста: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// library.if.ua/](http://library.if.ua/)

Навчальне видання

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Методичні вказівки до самостійної роботи

СМІРНОВА Поліна Василівна

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.

Ум. друк. арк. _.

Наклад

ДБТУ

61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44